

Crash

Crash skildrar en rad människoröden som korsas under tjugofyra timmar i Los Angeles. En stad där rasmotsättningarna får luften att dallra och missförstånd och fördomar snärjer in filmens karaktärer i oundvikliga konfrontationer. En stad där änglarna tycks ha lämnat sina invånare att själva finna något eller någon som kan skydda dem.

Rekommenderad från gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Graham Walters, en framgångsrik svart poliskommissarie, blir påkörd av en annan bilist (av asiatisk härkomst) när han tillsammans med sin kollega, tillika flickvän, anländer till en brottsplats. Efter diverse gräl med rasistiska undertoner närmar han sig avspärrningarna där en ung man har hittats död. Graham får syn på något och blicken förlorar sig i en tillbakablick till dagen före.

En iransk butiksinnehavare vill köpa en pistol ”for protection”. Språkförbistring och skilda temperament gör vapenförsäljaren stingslig och han förolämpar iraniern grovt genom att kalla honom för arab och lättvindigt sammankoppla honom med ”9/11-terrorister”.

I ett välbärgat shopping- och restaurangdistrikt diskuterar två unga svarta män, Peter och Anthony, ifall de har blivit diskriminerade av servitrisen. Anthony är upprörd över alla oföretter han som svart tvingas utstå och blir ytterligare provocerad då de möter ett vitt elegant par där kvinnan tydligt visar sin rädsla inför åsynen av vad hon uppfattar som två ”gangbangers”.

Som en självuppfyllande profetia förvandlas killarna till två beväpnade bilrånare som överfaller paret och stjälar deras flotta stadsjeep. Att den rånade mannen är chefsåklagare kommer så småningom att komplicera bilden.

Walters kallas att utreda ett rasrelaterat mord där en vit polis, med två dödsjutningar av svarta män på sitt samvete, nu även har skjutit en svart polis. Vad som först verkar vara ett solklart fall blir mer mångbottnat då den skjutne polisen visar sig ha ett reservdäck fyllt med 300 000 dollar i bakluckan på bilen samt ett rykte om sig att använda droger.

Jack Ryan, en uttalat rasistisk patrullerande polis, ser efterlysningen av stadsjeepen som förevändning att stoppa en liknande

bil av en annan anledning. En "ljus" kvinna tycks ha oralsex med den svarte föraren. Föregelseväckande beteende. Något han kunde översett med om det inte hade handlat just om färgade personer. Den yngre kollegan Hanson känner obehag men vågar inte säga emot då Ryan under förnedrande former "kroppsvisiterar" den lätt berusade hustrun utan att maken har något att sätta emot. Föraren, Cameron, som är tv-regissör tvingas inse att trots sina framgångar betraktas han fortfarande först och främst som svart.

Hemma hos det rånade åklagarparet byter en låssmed med latinamerikanskt ursprung ut alla låsen. Men frun, påtagligt chockad efter kvällens överfall, misstänker med tanke på hans rakade huvud, "fängelsetatueringar" och löst hängande byxor att han är en typisk "homie" som kommer sälja vidare deras nycklar eller själv återvända och göra inbrott.

Utifrån dessa historier vävs en komplex och betydelsebärande väv där personligheter och bevekelsegrunder visar sig har många bottnar allt eftersom de olika huvudpersonernas vägar korsas.

När dygnet är över har flera liv drastiskt förändrats. Ryan har visat kurage och självupppoffring genom att rädda den kvinna han tidigare förnedrat ur ett bilvrak som hotar att fatta eld. Den iranske butiksägaren har undgått att mörda den latinamerikanske låssmedens dotter tack vare att hans egen dotter laddat hans pistol med lös ammunition. Anthony räddar en vagnslast med kambodjanska flyktingar från att säljas vidare men förlorar sin vän Peter i en dödsskjutning.

Snön faller stilla över Los Angeles gator. Folk fortsätter att köra in i varandras bilar. Kanske för att på något sätt nå varandra.

Befolkningsstatistik Los Angeles

Siffrorna kommer från US Census Bureau och avser år 2000. Siffrorna överstiger hundra procent dels eftersom etnicitet inte kan ses som något absolut begrepp, exempelvis återfinns delar av befolkningsgruppen "hispanics" även i gruppen "white persons". Siffrorna ger dock en bild av den etniska mångfalden i Los Angeles.

White persons	48,7%
Black or African American persons	9,8%
Asian persons	11,9%
American Indians	0,8%
Other races	23,5%
Hispanics or Latino origin	44,6%
Foreign born persons	36,2%

Rasismen – en del av samhällsstrukturen

Placeringen av *Crash* i Los Angeles är logisk med tanke på stadens mytiska ställning som en drömmarnas metropol, en smältdegel där världen bjuds in för att förverkliga den "amerikanska drömmen". I *Crash* exponeras den mångkulturella visionens bräcklighet.

Att rasismen genomsyrar staden framgår i anslaget. Den kvinnliga polisen bråkar med en asiatisk kvinna sedan deras bilar har krockat. Samtalet kretsar mer kring deras etnicitet än vad som konkret hänt med bilarna.

Att kategorisera in människor utifrån nationalitet och hudfärg har blivit en så naturlig del av livet att de flesta inte ens reflekterar över det. En vardagsrasism och en jargong som inte direkt uppfattas som hotfull men som grundlägger människors värderingar. Tillmälen som tjing tjong china man, nigger, homie, arab osv är vedertagna.

Rasismen finns inte bara mellan svart och vit utan mellan alla de olika etniska grupperna. Är man i underläge visavi någon kan man alltid utöva makt gentemot någon annan.

De vitas rasism är den som vi historiskt alltid mött. De två unga männen Peter och Anthony diskuterar livligt och Anthony ser sig själv som ett offer. Det präglar hela hans tillvaro. Han känner sig ständigt fördomsfullt bemött, illa behandlad, förbisedd. Peter däremot menar att omgivningen tänker stereotyp men ser inte vattentäta skott mellan svarta och vita. Han gillar country och ishockey, vilket är helt förkastligt i Anthonys ögon eftersom det tillhör de vitas kultur.

Anthony ser det mer eller mindre som sin rättighet att råna vita personer medan man låter bli de egna. I verkligheten är dock både offer och förövare ofta svarta. I *Crash* påminns vi om att brottsligheten äger rum i ett samhällssystem med stora klassklyftor. Att Anthony mot sina principer överfaller Cameron beror på att denne är välbärgad, har en påkostad bil och dessutom inte är "så svart". När deras vägar skiljs säger Cameron; Du skämmer ut mig. Du skämmer ut dig själv!

- Vad menar Cameron? Vilka lojaliteter och slitningar finns inom den svarta gruppen? Hur formar man sin självbild när man så gott som alltid behandlas som ett kollektiv?

Rasismen finns bland biltjuvar, människosmugglare, affärsinnehavare men också bland polis och åklagarväsendet. Chefsåklagaren Rick är mån om att fiska röster från "the black community" men kan själv inte skilja på en irakier och en afroamerikan. När han utsätts för brott begånget av svarta känner han sig tvingad att balansera situationen och göra ett politiskt korrekt intryck inför sina väljare.

- Rick talar om "the black community?" Är det ett självpåttaget epitet eller något som politiker hittat på? Får svarta som grupp stå till svars för vad svarta individer gör? Gäller det samma sak för vita? Fundera över hur vi själva relaterar till etniska grupper som bär tydliga kännetecken.

Graham är ett integrerat svart polisbefäl på väg uppåt i hierarkin liksom Cameron är det inom sitt yrke som regissör. Båda får dock erfara att den position de uppnått ständigt kommer att ifrågasättas just för att de är svarta. Graham är till och med påtänkt för jobbet som chefsåklagare men avböjer då han inte vill manipulera en utredning av politiska skäl, trots att den anklagade är vit med tvivelaktigt förflutet. Något han tvingas göra avkall på för att skydda sin kriminelle yngre bror Peter. Graham försöker inte bara försvara sin plats bland vita kollegor, han accepteras heller inte av sin mor som snarare ser honom som en svikare mot de sina.

- Det är aldrig lätt att göra en klassresa. Är hudfärgen en extra försvårande dimension? I Sverige har man försökt få ungdomar med invandrarbakgrund att utbilda sig till poliser. För en del har det inneburit problem när de återvänt för att arbeta som poliser i de förorter där de vuxit upp. De har betraktats med misstro istället för ett stöd och en länk till bättre relationer. I DN 6/9 2005 berättas om hur en närpolis med turkisk bakgrund i Rinkeby tvingades till omplacering sedan han dödshotats på grund av sin bakgrund. Diskutera hur vi skall kunna motverka denna utveckling?

- Svart, "fair" eller vit? Det finns en tendens att rangordna nyan- sen på skinnet på människor. Paret i den svarta stadsjeepen är olika mörka och anses som ett slags "blandpar" av polisen Ryan. Hur kan en sådan värdering enligt färg kunnat leva kvar ända sedan slaveriets dagar? Hur manifesteras det i filmen?

- Polisen Ryan blir en symbol för den dåliga relation som kan råda mellan polisen, maktapparaten och grupper långt ned på samhällsstegen. En ömsesidig misstänksamhet som kan vara svår att överbrygga. Polisen har dåliga erfarenheter av invandrar- gäng, och invandrare känner sig utsatta och dömda på förhand av polisen. När förutfattade meningar underblåses växer klyftan. I Sverige har vi haft ett exempel i händelserna i Ronna hösten 2005 när sammandrabbningar mellan polis och invandrargrup- per hotade att få mycket allvarliga konsekvenser. Läs lite artiklar om hur media bevakade händelserna i Ronna och fundera över hur konflikten beskrevs.

- Vad bygger denna misstänksamhet på? Hur skall man skapa en bättre relation mellan polisen och medborgarna? Varför är det viktigt med ett förtroende för polis och rättsväsende? Vilka för- domar upplever du finns i Sverige mellan polisen, de myndighe- ter som företräder makten och människor med utländsk bak- grund?

Alienation, vanmakt och rädsla

Crash blottlägger ett skriande behov av att bli sedd och när man inte blir det bäddar en alienerad livsstil kombinerat med en libe- ral vapenpolitik för en livsfarlig utveckling. Respekt ersätts med misstänksamhet, gemenskap med paranoia.

Rasismen blir i filmen uttryck för all den rädsla och frustration många människor känner. Att den grundas på förenklingar och stereotyper framgår tydligt. Vapenförsäljaren buntar ihop alla människor från en viss del av världen med Usama bin Ladin. Åklagarhustrun förutsätter att låssmeden är kriminell och till och med Graham drar rasistiska skämt och kallar flickvännen nonchalant för mexikanska fastän hennes föräldrar i själv verket är från Puerto Rico och El Salvador.

- Vilka mekanismer och företeelser i samhället har skapat de stora avstånden mellan människor? Hur lever vi våra liv? Vilka umgås vi med? Hur ofta träffar vi människor från andra kulturer, med annan bakgrund? Om inte, varför?

När det gäller polisen Ryan är han det tydliga exemplet på en person vars ilska och maktlöshet mot systemet gjort honom för- bittrad och rasistisk. Sin förtvivlan över att inte kunna hjälpa sin far till en bättre vård eftersom han inte har råd med privata för- säkringar utan är hänvisad till det kommunala systemet, kanali- serar han på den som för honom representerar systemet. Dessu- tom en svart kvinna, Shaniqua Johnson. Bara namnet ger Ryan en signal om att han talar med en svart kvinna i telefon. Han kan inte bespara henne en rasistisk kommentar. När han träffar henne ansikte mot ansikte tar det inte lång tid innan han låter henne veta att han tänker på alla vita kvalificerade män som egentligen borde ha fått hennes jobb? Han hänvisar till sin far som minsann var hyggelig mot svarta. Är detta tacken?

I sitt arbete som polis har säkert de sjutton åren gjort Ryan luttrad men han tar också chansen att utöva maktmissbruk när han kan. Som när han stoppar det svarta paret för en mindre för- seelse och i den situationen låter all sin frustration få utlopp i den förnedrande kroppsvisiteringen.

Offer eller gärningsman. Alla kan vi hamna i bägge situa- tionerna antyder *Crash*. Vi är fångar i ett system snarare än från början goda eller onda. Ryan känner sig maktlös men är också han ett offer för ett system. Det rättfärdigar inte hans handlingar men ger en ytterligare dimension.

- Vad händer i scenen mellan Ryan och det färgade paret. Hur ser maktbalansen ut? Hur ändras stämningen från uppsluppen till hotfull? När Ryan senare skall rädda livet på samma kvinna är hans förtroende raserat? Hur försöker han återvinna det?

- Ryans kollega Hanson gör ett försök att ge Cameron en ny chans när han senare stoppas ytterligare en gång av polisen och agerar provokativt? Cameron säger att han inte bett om hjälp. På vilket sätt blir detta ytterligare en förnedring istället för en tjänst?

- Hanson försöker förändra sin situation men vågar ändå inte ta konsekvenserna fullt ut och anger andra skäl än de verkliga för att slippa patrullera med Ryan. Det blir också Hanson som i rädsla skjuter ihjäl Peter i filmens slut. Diskutera över hur vi upp- lever de val han gör. Hur mycket krävs det för att verkligen stå upp mot en så ingrodd rasism som den vi ser i filmen?

Ett tvärsnitt av ett samhälle

Med filmer som John Sayles *City of Hope* (om New York), Law- rence Kasdans *Grand Canyon*, Robert Altmans *Short Cuts* och Paul Thomas Andersons *Magnolia* (alla tre utspelar sig i Los Angeles) finns en tradition av filmiska berättarvävar där man förenar olika öden tematiskt och/eller geografiskt. Med *Crash* ansluter sig Paul Haggis till genren.

Genom livets oförutsägbarhet, slumpartade missöden, olyckor eller bokstavligen krocker påverkar olika personer varandras liv. Karaktärerna må representera varsin typ men blir samtidigt genom psykologiskt trovärdiga dimensioner mer än symbol- bärande.

Vad som gör denna berättarform extra effektiv i *Crash* är att den är skraddarsydd för att skildra ett samhälles olika nivåer. Vi får ett tvärsnitt genom alla hierarkier och samtidigt blottläggs hur beroende nivåerna är av varandra. På så sätt får vi också en rent visuell beskrivning av rasismens struktur.

Haggis utmanar både karaktärernas och publikens fördomar genom att vända upp och ner på det förväntade. Ena stunden

bekräftas stereotypen för att i nästa sönderslås. Här finns inga regelrätta hjältar eller skurkar. Bara människor som handlar och uttalar sig politiskt korrekt eller inkorrekt men som lär sig något och genomgår en förändring när deras värderingar ifrågasätts eller motbevisas. Rasismen är något man lär sig men som också intellektuellt kan motarbetas.

Los Angeles i mörker med några singlande snöflingor påminner om en barndomens snökula där man som åskådare blickar ner mot ett mikrokosmos. Kameran befinner sig ofta högt och skapar en slags allseende blick som låter oss betrakta några mänskliga parallella tillkortakommanden för att lära oss något större om oss själva och världen.

Ett urbant sammanbrott

"In L.A. nobody touches you. We're always behind this metal and glass. I think we miss that touch so much that we crash into each other just so we can feel something."

Med denna inledning visar *Crash* upp det urbana samhällets stora misslyckanden och staden Los Angeles symboliserar mer än andra städer det stora avståndet mellan människor. Det dagliga livet är inrättat efter bilen och det är bara "losers" enligt Anthony som tvingas ta bussen. De stora fönstren finns där för att andra skall se vilka de är.

Crash visar rent grafiskt att människan interagerar med varandra vare sig hon vill eller inte. Trots att vi har ett skal av glas och metall kring oss söker vi medvetet eller omedvetet varandra. Smärta är bättre än ingen beröring alls.

Crash vill berätta något om vår samtid, vårt sätt att leva och våra fördomar genom några enskilda personers dramatiska dygn i Änglarnas stad. L.A. by night har blivit den ultimata urbana mardrömmen ur humanistisk synvinkel. Arkitektur, vägnät och infrastruktur skapar en bilburen individ bortkopplad från fysisk beröring. Våldet och rasmotsättningarna ligger just under ytan.

Los Angeles har blivit en stad nära ett moraliskt sammanbrott.

Produktionsuppgifter

USA, Tyskland 2004

Producent: Don Cheadle, Paul Haggis, Mark R. Harris, Robert Moresco, Cathy Schulman, Bob Yari

Manus: Paul Haggis & Robert Moresco

Regi: Paul Haggis

Foto: James Muro

Klippning: Hughes Winborne

Musik: Mark Isham

I rollerna

Graham Walters – Don Cheadle

Officer Ryan – Matt Dillon

Anthony – Chris "Ludacris" Bridges

Peter – Larenz Tate

Shaniqua – Loretta Devine

Jean – Sandra Bullock

Rick – Brendan Fraser

Tekniska uppgifter

Speltid: 113 min

Format: Cinemascope

Ljudsystem: Dolby DTS

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 9 september 2005

Distribution

Scanbox Entertainment, Östgötagatan 48, 116 64 Stockholm

Tel. 08-545 787 80, fax 08-545 787 89 www.scanbox.com